

УДК 378.016:811.11'19/20:004(045)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У КІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

О. О. Осова

У статті на основі аналізу педагогічної літератури представлено досвід реалізації технологій навчання іноземних мов у ВНЗ України. З'ясовано, що мета, завдання, способи їх реалізації зумовлювалися рівнем розвитку освіти, педагогічної науки в Україні і за кордоном, специфікою офіційної політики в галузі вищої освіти. Визначено тенденції і особливості реалізації технологій навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах України у кінці ХХ – початку ХХІ ст. Теоретично обґрунтовано їхній зміст і структуру. Виявлено вплив кібернетичного простору на організацію освітнього процесу у ВНЗ.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, технології навчання іноземних мов, викладач, студент.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Одним із стратегічних завдань модернізації системи вищої освіти, окреслених у Законі України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, є інтеграція в європейський та світовий соціокультурний простір, що вимагає якісної іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

На сьогоднішній день соціальне замовлення громадян України на якісне володіння іноземною мовою відзначають такі чітко позначені тенденції іншомовної освіти, як: зростання статусу іноземної мови, посилення мотивації її вивчення, функціональна спрямованість навчання мовам. Зростаючий статус іноземної мови в сучасних умовах обумовлює необхідність пошуку шляхів вдосконалення існуючих методик і застосування нових технологій навчання іноземних мов у ВНЗ. У зв'язку з цим особливий науковий інтерес представляє вивчення досвіду реалізації технологій навчання іноземних мов у ВНЗ України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема застосування різних технологій навчання є актуальною науково-

педагогічною проблемою. Так, у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як В. Євдокимов, М. Кларін, О. Пехота, Л. Петриченко, Г. Пономарьова, О. Попова, І. Прокопенко, Г. Селевко, І. Смолюк, Ф. Янушкевич та ін. висвітлено сутність поняття освітніх технологій навчання. Обґрунтування принципів можливостей використання різних методик і технологій навчання іноземної мови в середній школі, формулювання загальних концептуальних положень стосовно організації навчальної діяльності з іноземної мови розглядаються в розвитку технологій навчання іноземної мови та способи їхньої реалізації у шкільній практиці другої половини ХХ ст. в працях І. Данілович, Н. Єлухіної, Г. Китайгородської, Г. Лозанова, А. Міролюбова, О. Полат, Ф. Рабіновича, Т. Сахарової, А. Рацул, І. Коновальчука та ін. Використанню педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов присвячено праці О. Гончарової, Ю. Жилиєвої, Л. Морської, Є. Полат та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак, на сьогодні відсутні праці, у яких би розглядалися тенденції становлення та розвитку технологій навчання іноземної мови та способи їхньої реалізації у практиці ВНЗ України у кінці ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури та стану досліджуваної проблеми в теорії та практиці визначити тенденції і особливості реалізації технологій навчання іноземних мов у ВНЗ України у кінці ХХ – початку ХХІ ст. й теоретично обґрунтувати їхній зміст і структуру.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження [3; 6; 7; 8; 10] дозволяє стверджувати, що соціально-економічні та політичні перетворення, зокрема проголошення суверенітету України, які відбувалися в країні в 90-х рр. ХХ ст. сприяли активному впровадженню інновацій в систему освіти, яка «є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, <...> дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені» [6, с. 86]. «Європа знань», до якої прагнула долучитися й Україна, була і залишається загальноновизнаним чинником соціального й людського розвитку, невід'ємною складовою «зміцнення інтелектуального забезпечення європейських громадян» [6, с. 87]. Націленість на участь у цьому «союзі» висувала перед національною системою вищої освіти низку

завдань, спрямованих на такі її реформування й оновлення, які могли б забезпечити міжнародну конкурентоспроможність управління вищої школи. Про спрямованість держави на досягнення такої мети свідчила і подана Україною заява на прилучення до Болонської декларації (1999 р.), яка проголошувала за мету створення в Європі системи загальнозрозумілих і таких, що піддаються співставленню, документів про вищу освіту [1].

Відтак, саме з цього часу у вищих закладах освіти значного поширення набула модульно-рейтингова система організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка значно змінила традиційний характер освітнього процесу. Така організація навчально-пізнавальної діяльності активізувала роботу студентів протягом семестру, спонукала їх працювати систематично та самостійно, розширювала можливості для всебічного розкриття здібностей студентів, розвивала творче мислення, розширювала межі самостійної роботи, якій сприяло покращення стану навчально-методичного забезпечення та матеріально-технічної бази ВНЗ.

Вищезазначене спричинило активні пошуки в напрямі побудови нових методик навчання іноземних мов, які поступово оформлялися у вигляді технологій навчання іноземних мов, таких як комунікативна методика, інтенсивна, інтерактивна, особистісно-орієнтована, інформаційно-комунікаційна технологія та ін. Відзначимо, що викладачі вищих навчальних закладів України також активізували роботу щодо впровадження цих технологій у практику. Педагогічною технологією, що набула подальшого розвитку і найбільшого поширення у вищих педагогічних навчальних закладах України на рубежі ХХ-ХХІ ст., була інтерактивна технологія.

Безперечний інтерес для розкриття інтерактивної технології навчання іноземної мови мав досвід Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Професори та доценти зазначеного ВНЗ проводили такі види лекцій: проблемні, інструктивні, бінарні, лекції-«прес-конференції», презентації, конференції, візуалізації, консультації, бесіди, дискусії, лекції із заздалегідь запланованими помилками, аналізом конкретних ситуацій тощо. Найефективнішими, на наш погляд, є інтерактивні, проблемні лекції, лекції із запланованими помилками, під час яких студенти мають бути уважними, помітити помилки і назвати їх в кінці лекції. Залежно від підготовленості студентів такі лекції плануються з тем «Особливості перекладу текстів різних жанрів», «Перекладацькі трансформації», «Рівні еквівалентності

у перекладі» тощо. В ХГПА лекційні та семінарські заняття в основному передбачали активне засвоєння матеріалу під час обговорення найважливіших суперечливих проблем та дискусій, до яких спонукав лектор, використовуючи метод проблемних дискусій. Пошук істини у ході лекції відбувався шляхом вільного обміну думками, що дозволяло кожному учаснику дискусії критично оцінювати як свій погляд, так і погляд опонентів на порушену проблему. На лекційних заняттях часто використовувався також прийом «сократівського діалогу або бесіди» (Socratic method або debate), за допомогою якого з'ясовується істина шляхом полеміки. Лектор за допомогою запитань підводив студентів до потрібних висновків, раніше для них не відомих [3].

На семінарських заняттях викладачі організували дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готували тези на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів). Як свідчить проведене дослідження, найбільш поширеними формами організації дискусій у ХГПА є «круглий стіл» – обмін думками; засідання експертної групи; форум, симпозіум; дебати тощо.

Досить цікавими і неординарними є прийоми активізації попередніх знань, які використовували викладачі ХГПА. Наприклад, прийом «карти думок» (mind map) – відомий як «павутина», де ідеї та думки організуються у вигляді схеми навколо ключового поняття. «Мозковий штурм», який давав можливість за короткий час висловитись великій кількості студентів, що є передумовою вироблення найбільш розумного рішення [3].

Серед інших інтерактивних методів навчання, які були характерними для вищих педагогічних навчальних закладів України кінця ХХ- початку ХХІ ст. у процесі вивчення іноземної мови виявлено методи «Карусель», «Прес», «Займи позицію», «Ралі з читання» тощо [2; 4; 8; 9].

Нові й, мабуть, безмежні можливості у вивченні іноземних мов надають мультимедійні технології. Багатофункціональність комп'ютера при роботі з джерелами інформації різного типу (або його мультимедійні властивості) дає змогу створювати й відтворювати програмні продукти, основною характерною межею яких, з погляду навчальних технологій, є інтерактивна наочність – ефект занурення в навчальне програмне середовище і взаємодії з нею. Програмні продукти, що використовуються в практиці вищих педагогічних навчальних закладах України, або освітні електронні ресурси з

іноземної мови можна розділити на такі групи відповідно до їхнього змісту й функціонального призначення: 1) інформаційно-довідкові матеріали (енциклопедії, довідники, словники, журнали, газети, альманахи); 2) електронні книги для читання; 3) фільми на DVD; 4) бібліотеки електронних наочних посібників і бази даних; 5) методичні матеріали на електронних носіях (розробки уроків, методичні рекомендації з навчання аспектів мови і видів мовленнєвої діяльності, тести й інші контрольовано-вимірювальні матеріали); 6) інтернет-ресурси; 7) комбіновані електронні засоби навчання (навчальні програми, електронні підручники, збірки вправ і розвивальні ігри); 8) навчально-методичні програмні засоби для супроводу лекцій (демонстраційні матеріали, презентації, проекти, комп'ютерні розробки уроків і т. п.), створені викладачами для конкретного заняття [5; 7].

Як свідчить проведене дослідження, найбільш популярними і доступними є проекти, презентації, комп'ютерні навчальні програми. Розглянемо досвід роботи з комп'ютерними навчальними програмами на заняттях іноземної мови у Львівських освітніх вищих закладах. Зокрема, викладач М. Коваль використовує навчальні комп'ютерні програми для роботи студента в аудиторії та для самостійної роботи. У викладанні дисциплін «Іноземна мова», «Ділова іноземна мова» використовуються авторські і спеціальні комп'ютерні програми. Наприклад, електронна система тестування «Колоквіум» дозволяє скласти тестовий матеріал з урахуванням навчальної програми дисципліни, рівня володіння іноземною мовою студентів.

Система дистанційного навчання «Прометей», яку також використовує викладач, включає навчальний матеріал з англійської, німецької та французької мов, розроблений викладачами кафедри. Програма містить діалоги, паралельні тексти, словники до оригіналу, вправи на закріплення навчального матеріалу, який укладено з урахуванням усіх етапів оволодіння іноземною мовою.

Для самостійної роботи в залежності від рівня володіння мовою, індивідуальних особливостей студентам викладачі рекомендують використовувати навчальні комп'ютерні програми, які є доступними та безкоштовними в Інтернеті (Language in Use 24/7; QDictionary; FVords; EZ Memo Booster; Exerciser) [5; 7].

Для самостійної роботи студентів використовуються також навчальні комп'ютерні програми для вивчення англійської мови, які розроблено для різних пристроїв (iPod, iPhone, iPad) Cambridge University Press (<http://store.apple.com/uk>). Вони включають IELTS 7

Trainer; English Grammar in Use. Tests; English Grammar in Use. Activities; Essential Grammar in Use та ін. [7].

Використовуючи комп'ютерні навчальні програми у процесі викладання іноземних мов, педагоги Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського наголошують на їх перевагах у порівнянні з традиційними методами навчання. Як зазначає викладач англійської мови О.В. Олійник, вони дозволяють тренувати різні види мовної діяльності і сполучити їх у різних комбінаціях, допомагають усвідомити мовні явища, сформувати лінгвістичні здібності, створити комунікативні ситуації, а також забезпечують можливість реалізації індивідуального підходу й інтенсифікації самостійної роботи студентів. Викладач у своїй педагогічній діяльності використовує наступні навчальні комп'ютерні програми: «Triple play plus in English», «English in holidays», «English Gold» та інші [10].

Новим напрямом загальної дидактики і часткової методики та технологій навчання іноземних мов стало використання кібернетичного простору у навчанні. Одним із найбільш революційних досягнень за останні десятиліття, що значно вплинуло на освітній процес у всьому світі, стало створення всесвітньої комп'ютерної мережі, що одержала назву Інтернет.

Як інформаційна система, Інтернет пропонує своїм користувачам різноманіття інформації і ресурсів. Базовий набір послуг може містити: електронну пошту (e-mail); можливість публікації власної інформації, створення власної домашньої сторінки (homepage) і розміщення її на Web-сервері; доступ до інформаційних ресурсів: довідкові каталоги (Yahoo!, InfoSeek, UltraSmart, LookSmart, Galaxy); пошукові системи (Alta Vista, HotBob, Open Text, WebCrawler, Excite); спілкування в мережі (Chat). Ці ресурси, як свідчить проведене дослідження, активно використовуються у вищих навчальних закладах у процесі вивчення іноземної мови [8; 9; 10].

Безперечний інтерес, на нашу думку, має досвід використання блог-технологій (або веб-журналів) викладачами Г.Ф. Драненко, Д.А. Руснак у навчанні французької мови. Персональний блог викладача слугує інтерактивною платформою для реалізації методичних цілей навчання [4]. Функціональність блогу дає змогу реалізувати такі загальнодидактичні принципи, як принцип наочності, доступності, систематичності та послідовності, принцип розвиваючого та виховуючого навчання. Інформаційно-навчальне середовище блогу забезпечує реалізацію методичних принципів комунікативності та

домінуючої ролі вправ, дозволяє ефективно керувати самостійною роботою студентів у позааудиторний час. Завдяки дидактичним властивостям мультимедійності та інтерактивності інформаційний простір блогу уможливує організацію роботи над удосконаленням іншомовної комунікативної компетенції у різних видах мовленнєвої діяльності, забезпечуючи при цьому кожному студентові індивідуальну траєкторію учіння.

Педагогічна технологія, що набула найбільше поширення у ВНЗ України – комунікативно-розвивальна технологія, основним завданням якої є навчання спілкуванню. Як свідчить вивчення досвіду роботи викладачів вищих навчальних закладів України [4; 6; 7; 8; 10], у практиці своєї роботи вони переважно використовують методи, які мають комунікативну спрямованість: «Спільний проект», «Синтез думок», «Мозковий штурм», «Мозаїка», методи створення ситуацій, наближених до реальних у спілкуванні. Такі методи передбачають парну співпрацю, роботу в ротатійних трійках, роботу у малих групах і фронтальне включення до процесу обговорення, оцінки чи просто повідомлення навчальної інформації.

Так, викладач Л. Карпинець, вивчаючи тему «Berühmte Leute Deutschlands», пропонує студентам вправу «мозаїка». Для цього вона готує матеріал з теми для членів «домашніх груп». Вони опрацьовують дану інформацію вдома. На занятті члени «домашньої групи» діляться своєю інформацією з іншими студентами, що об'єднуються в «експертні групи». Щоб перевірити розуміння і засвоєння матеріалу, студентам пропонуються спеціально розроблені завдання та запитання [91].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що в досліджуваній період педагогами та методистами розроблено чимало технологій (методик) навчання іноземних мов, мета, завдання, способи реалізації яких зумовлювалися рівнем розвитку освіти, педагогічної науки в Україні і за кордоном, пріоритетами освітніх парадигм, специфікою офіційної політики в галузі вищої освіти.

Виявлено, що на рубежі ХХ-ХХІ ст. спостерігалася тенденція до запровадження інновацій у досвід реалізації технологій навчання іноземних мов. У досліджуваній період у ВНЗ значного поширення набула модульно-рейтингова система організації навчання, яка значно змінила традиційний характер існуючих методик навчання іноземних мов, які поступово оформилися у вигляді технологій навчання

іноземних мов (комунікативна, інтенсивна, інтерактивна, особистісно-орієнтована, інформаційно-комунікаційна та ін.). Особливістю зазначених технологій було те, що в основу їх реалізації було покладено комунікативність, інтенсивність, врахування психологічних особливостей людської пам'яті, привабливість для слухачів на усіх етапах навчання, велику інформаційну місткість (що давало можливість подати мовну модель у різному контексті та в різних комунікативних ситуаціях), автоматизацію навчального матеріалу.

Що стосується подальших перспектив дослідження проблеми, то зусилля слід спрямувати у напрямку вивчення досвіду реалізації технологій навчання іноземних мов у ВНЗ зарубіжних країн.

Література

1. Барбина Е.С. Формирование педагогического мастерства в системе непрерывного педагогического образования : Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 1997. – 479 с.
2. Баханов К. Що ж таке технологія навчання? / К. Баханов // Шлях освіти, 1999. – № 3. – 24 с.
3. Глушок Л.М. Форми організації навчання в процесі вивчення курсу «Теорія і практика перекладу» /Л.М. Глушок // I Всеукраїнська науково-практична заочна Інтернет-конференція з міжнародною участю «Сучасні технології викладання англійської мови та інтерпретації текстів світової літератури», Романо-германських мов [електронний ресурс] / Режим доступу: naub.oa.edu.ua/category/conf/i-itconf/
4. Драненко Г.Ф. Дидактичні властивості блогу в організації навчання французької мови студентів / Г.Ф. Драненко, Д.А. // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. – Вип. 22. – 2013 – С. 217-223.
5. Карпинець Л. Використання інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологій у навчанні іноземних мов як передумова розвитку творчої особистості / Л. Карпинець // Молодь і ринок. - №6 (89), 2012. – С.118-122.
6. Кобзар Б.С. Система і методика викладання педагогічних дисциплін у ВУЗі / Б.С. Кобзар // Педагогіка і психологія. – №2(3). – 1994. – С. 85-93.
7. Коваль М. Електронне дистанційне і комбіноване навчання у Львівських вищих освітніх закладах [Текст] / М. Коваль, Б. Шуневич // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-мет. журнал. –2006. – № 1. – С. 199–203.
8. Лазаренко В., Шамсїтдінов А. Використання сучасних засобів інформаційно-комунікативних технологій у процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах :Всеукраїнська науково-практична заочна Інтернет-конференція з міжнародною участю «Сучасні технології викладання англійської мови та інтерпретації текстів світової літератури,

романо-германських мов» / Режим доступу: <http://naub.oe.edu.ua/category/conf/i-itconf/>

9. Московская Н. Л. Изучение иностранного языка на основе группового консультирования / Под. ред. Н. Л. Московская, Л. Губарева // Язык и образование в диалоге культур: Матер. 44 науч.-метод. конф. преподавателей и студентов «Университетская наука – региону». – Севастополь, 2000. – С. 139 – 144.
10. Олійник О.В. Інноваційний підхід до застосування інформаційних технологій на заняттях з англійської мови / О.В. Олійник // Наукові праці. Педагогіка. – 2012. – Вип. 197. Том 209. – С. 22-25.

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ В КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI вв.

О. А. Осоя

В статье на основании анализа педагогической литературы представлен опыт реализации технологий обучения иностранным языкам в высших учебных заведениях Украины. Выявлено, что цель, задания и способы их реализации зависели от уровня развития образования, педагогической науки в Украине и за рубежом. Определены тенденции и особенности реализации технологий обучения иностранным языкам в высших учебных заведениях Украины в XX – начале XXI вв. Теоретически обоснованы их содержание и структура. Показано влияние кибернетического пространства на организацию процесса обучения в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, технологии обучения иностранных языков, преподаватель, студент.

PECULIARITIES OF REALIZATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING TECHNIQUES IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS AT THE END OF THE XXth – AT THE BEGINNING OF THE XXIst CENTURIES

O. O. Osova

On the basis of the pedagogical literature analysis the author presents the experience of the realization of foreign language teaching techniques in Ukrainian higher educational establishments. It is found out that the aim, the tasks, the ways of their realization depended on the level of the development of education, pedagogic sciences in Ukraine and abroad, educational paradigms priorities, specificity of official policy in the area of higher education. The main tendencies and peculiarities of realization of foreign language teaching techniques in Ukrainian higher educational establishments in the XXth – the beginning of the XXIst centuries are

defined. Their contents and structure are theoretically grounded. The influence of the cyberspace on the organization of educational process in a higher educational establishment is determined.

Key words: Higher educational establishment, foreign language teaching techniques, teacher, student.

Осова Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент; доцент кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. E-mail: osova_olga@mail.ru

Osova Olha Oleksiyivna – Candidate of Pedagogic Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor of the Foreign Philology Department of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council. E-mail: osova_olga@mail.ru

УДК: 378. 015. 31 : 172.12 (045)

ДОСВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Г. Ф. Пономарьова

У статті розглядаються питання громадянського виховання сучасної студентської молоді через усвідомлення єдності становлення громадянської компетентності крізь призму формування духовної культури, а також надається аналіз програми громадянського виховання студентів педагогічних коледжів на прикладі Харківського, Красноградського коледжів та Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, розкривається її мета, завдання, принципи, педагогічні умови, зміст, форми і засоби виховної діяльності.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянська культура, патріотизм, духовна культура, студенти педагогічних коледжів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах удосконалення та реформування української системи освіти важливим питанням є відродження культурно-духовних здобутків, перехід до культуротворчої системи освіти в цілому. Необхідність такого